

Θεοῦ, ἀρα ἐπίσης ψευδής. Εἶναι ἀνάγκη ἐπομένως, ἐνῷ μετέχει τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας, νὰ ἐξαφανίζεται εἰς δύουσα εἰς τὰ βάθη τῆς θείας, ἐν μέρει φωτεινῇ καὶ ἐν μέρει σκοτεινῇ, ὥστε ἡ ἀναλογία τοῦ φωτός πρὸς τὸ σκότος νὰ εἶναι κατὰ λόγον τῆς πρὸς τὸ θεῖον προσεγγίσεως ἡμῶν διὰ τῆς τελειότητος τῆς φύσεώς μας. Αὕτη ἡ ἰδέα ἐπικρατεῖ καθ' ὅλον τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ἥδη ἐξελληνισθὲν, αὐστέλλουσα ἢ χαλαροῦσα τὸν χαλινόν.

Ἐξ ὅλου τοῦ ποιήματος βλέπει τις, ὅτι ὁ συγγραφεὺς διὰ μακροῦ χρόνου συνέλεγε τὴν ὕλην, ἐξ ἧς ἀνήγειρε τὸ οἰκοδόμημά του. ὁρμώμενος ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἐλεύθερος προσέρχεται εἰς τὴν θρησκείαν καὶ πιστὸς προσκολλᾶται εἰς αὐτήν, οὐχὶ ὁ δεσμεύων τὰς λογικὰς δυνάμεις του, ἀλλ' ὁ μεταχειριζόμενος αὐτὰς ἐφ' ὅσον ἐξαρκούσι πρὸς ἴδιον ἔλεγχον. Δὲν εἶναι τοῦτέστιν ἡ ἀνθρώπινος συνείδησις νεκρὸν δοχεῖον τῆς πίστεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας δέχεται καὶ νοοῦσα μεταλαμβάνει. Τοιαῦται ἐλευθέριοι περὶ θρησκείας ἀρχαὶ ἐστερέωσαν αὐτὴν πάντοτε καὶ ἀνέδειξαν τὸν χριστιανισμόν ὑπέρτερον τοῦ πνεύματος τῆς ἀντιλογίας καὶ τῆς φορᾶς τοῦ χρόνου.

Εἶναι δίκαιον τοιαῦται μελέται ν' ἀκουσθῶσι πάλιν εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν μᾶλλον προσεγγίζουσαν τὴν τοῦ Κλήμεντος, τοῦ Ἀριγένους καὶ τῶν Γρηγορίων, καὶ πάντες μεθ' ἡμῶν θέλουσιν ὁμολογήσει χάριτας εἰς τοὺς ΚΚ. μεταφραστάς. Τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀνακαλύπτει ἐνδόξως.

—ο—

ΙΣΤΟΡΙΑ

τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

ὑπὸ

Σπυρίδωνος Τρικούπη.

Ἐν Λονδίῳ 1853—1854.

—ο—

Ἐν τούτῳ τῷ περιοδικῷ συγγράμματι ἀνηγγέλη ἦλθον πρὸ καιροῦ ἢ ἐκ τῶν Λονδινεῶν πισστηρίων ἐξελθούσα ἀξιόλογος τοῦ Κ. Τρικούπη ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τις αὐτῇ ἐπαινος καθολικὸς ἀπεδόθη, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀγγλικοῦ Χρόνου ἡ εὐνοὺς κρίσις μεταφραθεῖσα ἐξετέθη. Ὁ γράψας ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ΠΣΤ' καὶ ΡΚ' τῆς Πανθώρας, εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ γράψῃ πάλιν προσεχῶς περὶ τοῦ βιβλίου μετὰ πλείονος ἐπιστάσεως καὶ ἰδίας κρίσεως· δὲν ἐξετέλεσεν ὁμως μέχρι ταῦδε τὴν ὑπόσχεσίν του, περιμένων, ὡς φαίνεται, νὰ ἔλθῃ πρῶτον εἰς πέρας ἡ ὅλη συγγραφή τοῦ Κ. Τρικούπη, τῆς ὁποίας, ὡς γνωστὸν, μέχρι τῆς ἡμέρας μόνον οἱ πρῶτοι δύο τόμοι ἐξεδόθησαν, Βεβαίως τὰ συγγράμματα, ὡς

ἀρχὴν μέσον, καὶ τέλος ἔχοντα, ὡς τινα ὄντα ὁργανικά, ἐκ μελῶν καὶ μερῶν συγκείμενα, ἐπικρίνονται καὶ ἐκτιμῶνται δικαίως μόνον ὅταν ὁλόκληρα ἐμφανισθῶσι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινοῦμεν τὸν τῆς Πανθώρας ἀρθρογράφον ἐπὶ τῷ ὅτι δὲν ἔσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ ἐκτενῆ τινα ἐπικρίσιν τοῦ ρηθέντος συγγράμματος. Ἡμεῖς ὁμως οἱ μὴ προτιθέμενοι ποτὲ νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς τοῦ Κ. Τρικούπη βιβλίου καθολικῶς καὶ ὡς ἐπικριταὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, (διότι δὲν αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν ἀρκούσας πρὸς τοῦτο δυνάμεις) ἡμεῖς θεμιτὸν νομίζομεν ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐκφράσωμεν ὡς ἅπλοῖ ἀναγνώσται τῆς ἱστορίας ταύτης, ὡς ζηλότυποι τῆς τῶν ὀλίγων ἡμῶν συγγραφέων τιμῆς, τρία τινα ἐνταῦθα, τὰ ὁποῖα, ἂν θέλῃ, δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὁ φιλογενής τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου συντάκτης, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἐτι μᾶλλον τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἀναγνώστας του, ὅταν, ὡς ἀκούομεν ἐπιχειρήσῃ δευτέραν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἰδίως ἐκδόσιν τοῦ συγγράμματός του· διότι μέχρι τοῦδε ὀλίγιστα ἀντίτυπα τῶν δύο πρώτων τῶν εἰς ὀλιγίστους τῶν παρ' ἡμῖν περιήλθον.

Α. Ἐπιθυμοῦμεν, ὡς ἐπιθυμοῦσι πολλοὶ μεθ' ὧν ἤλθομεν εἰς λόγους, νὰ γίνῃ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ μνεία, ἔστω καὶ σύντομος, τοῦ αἰοδίου Ἰήγα καὶ τοῦ τολμηροῦ κινήματός του, τοῦ σημαντικώτατου διὰ τὴν ἑξάψιν τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας αἰσθημάτων καὶ φρονημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοῦτο ἀναφέρων ὁ συγγραφεὺς, καὶ παρεμβάλλων ὅπου καὶ ὅπως πρέπει βραχέα τινα καὶ περὶ τῆς εἰς τὰ γράμματα ἐπιδόσεως τῶν Ἑλλήνων ἥδη ἀπὸ τῶν μέτων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δι' ἰδρύσεως σχολείων ἀξιολόγων εἰς διάφορα μέρη τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, ἐτι δὲ ὁμοίως βραχέα τινα ἀναγράφων καὶ περὶ τῆς ἐν τοῖς ἔτεσιν 1770 καὶ 1789 μερικῆς ἐξεγέρσεως τῶν τυραννουμένων, ὡς καὶ περὶ τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης ἐπιρροῆς ἣν ἔσχε πρὸς μόρφωσιν πολιτικῶν ἰδεῶν εἰς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἡ σύστασις τοῦ Ἰονίου κράτους, θέλει, ὡς πεπεισμεθα, διαγράψῃ ὁ συγγραφεὺς πολὺ ἀληθέστερον καὶ πληρέστερον τὰ αἷτια τοῦ μεγάλου ἐν ἔτει 1821 κινήματος, τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐκείνου κινήματος, τὸ ὁποῖον ἄλλως κάλλιστα ἐχαρκτηρίσει καὶ διέστειλεν ἄλλων ὁμοίων κατὰ τὸ φαινόμενον κινήματων. Ἄν, ὅπως βλέπομεν ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὁ Κ. Τρικούπης σέβεται τὰ παραδείγματα μεγάλων ἱστορικῶν, ὡς τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πολυβίου, τῶν ἐνδιατρίβόντων πλεῖστον εἰς τὰ ἀρχικά αἷτια τῶν μεγάλων πράξεων, δὲν θέλει ἀπαξιώσει, νομίζομεν, ν' ἀκούσῃ τὴν μικρὰν ταύτην ὑπόμνησιν.

Β. Ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς φαίνεται φιλοτιμούμενος νὰ παύσῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ ἀνάνωσιν καὶ κατὰ τὸ λεκτικὸν ἄξιον λόγου, οὐχὶ βέβαια κατὰ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις τῶν καθαριστῶν, ἀλλὰ κατὰ μετριωτέρους τινὰς κανόνας συνταταγμένον, ὁποῖους φαίνεται ὑπαγορεύουσα ἡ ὅλη ἐπὶ τοῦ παρόντος κατάστασις τοῦ ἔθνους, καλὸν εἶναι, νομίζομεν, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει, τὸ μὲν νὰ ἐξομαλι-

εἴη ἐπὶ μᾶλλον τὸ ὕψος τοῦ βιβλίου, τὸ δὲ νὰ ἀρ-
θώσιν ἐκ τοῦ μέσου ἱκανὰ τυπογραφικὰ σφάλματα
(ἐκτὸς δηλ. τῶν ἐν τῷ τέλει σημειούμενων) τὰ ὅ-
ποια ἠθέλομεν ἡμεῖς καὶ ἀναγράψει ἐνταῦθα φιλο-
πόνως, ἂν, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, ῥαδίως ἔφερον οἱ ἄνθρω-
ποι παρ' ἡμῖν τὴν κατάδειξιν τῶν τοιούτων σφαλ-
μάτων, ὑποθέτοντες αὐτὴν γινομένην χάριν τῆς ἐν
ταῖς γράμμασιν εὐκοσμίας, καὶ δὲν ἀπέδιδον αὐτὴν
εἰς πνεῦμα κακεντρεχέος.

Γ. Ἐπιθυμοῦμεν, (ὅπερ ὁμῶς δὲν θέτομεν ἐν ἰση-
τάξει μετὰ τὰς δύο προηγουμένας ἐπιθυμίας) ἂν ἐμ-
βαίνειν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Κ. Τρικούπη, νὰ ἔκαμνε
λόγον τινά, εἴτε ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἴτε ἐν ἐπιμέτρῳ
περὶ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθεῖσων ἱστοριῶν τῆς
Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τε ἐγχωρίων καὶ ἀλ-
λοφθῶν, καὶ νὰ ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ ποσοῦ ἢ ποιοῦ
τῶν γεγονότων, ὅσα ἔκρινεν εὐλογον νὰ παραλάβῃ εἰς
τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ σύγγραμμα ἐκ τῶν διαφόρων τούτων
βιβλίων, ἐκτὸς ἐκείνων ὅσα ἐκ μόνης στοματικῆς ἀ-
φηγήσεως πραξάντων προσώπων ἢ ἐξ ἰδίας αὐτο-
ψίας ἀνέγραφε.

Ταῦτα μετὰ πάσης μετριότητος ἐκφράζοντες, εὐ-
χόμεθα τὴν ὅσον οὐπω ἀποπεράτωσιν τοῦ ἱστορικοῦ
τούτου συγγράμματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάγνωσις καὶ
κραταίωσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος εἰς ἡμᾶς ἐμ-
ποιεῖ, καὶ τὸν εὐκλεῆ ἡμῶν καὶ δίκαιον ἀγῶνα συν-
ιστᾷ καὶ ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς ἄλλογενεῖς κάλλιστα,
κατὰ τὰς παρούσας μάλιστα περιστάσεις.

Κ.

Σημ. τῆς διευθύνσεως. Καθόσον γνωρίζομεν, ὁ
συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐ-
παναστάσεως θέλει εἰπεῖ περὶ τὸ τέλος τοῦ
συγγράμματος αὐτοῦ διὰ τί δὲν ὤμίλησε καὶ περὶ
τοῦ ἐκδόξου ἐπιχειρήματος τοῦ Φερραίου· τὰ δὲ τυ-
πογραφικὰ σφάλματα εἶναι δυστυχῶς ἀναπόφευ-
κτα εἰς τόπον ὅπου ἡ μὲν στοιχειοθεσία γίνεται
μηχανικῶς, καὶ ὅπου πλὴν τοῦ συγγραφέως, οὐ-
δεὶς ἄλλος ἠσυχολήθη εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν τυ-
πογραφικῶν δοκιμῶν. Γνωστὸν δὲ ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ
τῇ Ἑλλάδι, σπανίως ἐκδίδεται, ἢ καὶ δὲν ἐξεδόθη
ἴσως ποτὲ, πόνημα πάντῃ ἀπηλλοτριμένον τοιούτων
σφαλμάτων, καὶ τοῦτο διότι αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς,
οἱ Ἰνδῆαι, εἶναι δυστυχῶς καὶ διορθῶται.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Τρικούπη ἀναφέρει μετ'
ἐγκωμίων καὶ ὁ Κ. Φέλιων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνη-
μνευθέντι πονήματι. «Ἡ Ἱστορία, λέγει ἐν
σελ. VI, τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, (μὴ ἐκ-
δοθεῖσα ὁλόκληρος εἰσέτι,) ὑπὸ τοῦ Κ. Σπυρίδω
νος Τρικούπη . . . διὰ τε τὸ ὕψος καὶ τὴν βλῆν
αὐτῆς, παρεμφέρεται πρὸς τὰ ἱστορικά ἔργα τῶν κλα-
σικῶν αἰώνων.» Καὶ ἄλλαχού (σελ. 638) «Ὁ
Σπυρίδων Τρικούπης δημοσιεύει ἱστορίαν τῆς
Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καταταχθῆσομένην
μεταξὺ τῶν κλασικῶν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.»

THE WORLD IN THE MIDDLE AGES:
An Historical Geography, etc, by Adolphus
Louis Kœppen, professor of History and Ger-
man Literature in Franklin and Marshall Col-
lege, Pennsylvania: New York, D. Appleton et
C^o. 1854. Ἦτοι·

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ. Ἱστορικὴ
Γεωγραφία κτλ. ὑπὸ Ἀδόλφου Λοδοβίκου Κέππεν,
καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Γερμανικῆς φιλο-
λογίας ἐν τῷ ἐν Ἀμερικῇ Πανεπιστημίῳ Φραγκλίνον
καὶ Μαρσάλ. 1854.

—ο—

Μνημονεύομεν ἰδίως τοῦ ἀνωτέρω συγγράμματος
οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι
ὁ συγγραφεὺς, δανὸς τὴν πατρίδα, διδάσας ἄλλοτε
ἐν τῷ ἡμετέρῳ στρατιωτικῷ σχολείῳ τῶν Εὐελπί-
δων, ἐγένετο γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ ἱστορία τοῦ μεσαιῶνος εἶναι ἡ δυσκολωτέρα
τῶν ἱστοριῶν. Κατὰ τὴν πολυκύμαντον ἐκείνην ἐπο-
χὴν, ἀρχαῖα ἔθνη ἐξηφανίσθησαν, νέα ἄλλα ἀνέκυψαν,
τὰ εἰδῶλα τοῦ πολυθεϊσμοῦ κατέπεσαν ἐνώπιον τῆς
διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, οἱ λαοὶ συνανειμίχθησαν διὰ
τῆς ἐμπορίας καὶ τοῦ πολέμου, καὶ αἱ κοινωνίαι ἀ-
ναπλασθεῖσαι κατέβαλον τὰ σπέρματα τοῦ πολιτι-
σμοῦ ἐφ' ᾧ καυχώμεθα σήμερον.

Τοιαύτη ἱστορία εἶναι λαβύρινθος ἀδιεξίτητος καὶ
ζοφερός, ὃν τινα ἀδύνατον νὰ διατρέξωμεν ἄνευ λαμ-
πάδος φωτεινῆς, ἄνευ τοῦ μίτου τῆς Ἀριάδνης.

Τοῦτο ἐπεχείρησεν ἀξιοπαίνως ὁ Κ. Κέππεν. Τὸ
σύγγραμμα αὐτοῦ, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς
δ' ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι ἀπὸ τῆς διαιρέσεως τοῦ
Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν, λήγει
τὸν ΙΕ' αἰῶνα, κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου καὶ
τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ περίοδος αὕτη ὑποδιηρέθη εἰς ὀκτὼ ἄλλας,
καὶ διελευκάνθη δι' ἑξ' ἀξιολόγων πινάκων. Τοῦ γεω-
γραφικοῦ μέρους ἡ πραγματεία, καὶ μάλιστα ἡ πε-
ριγραφή διαφόρων θέσεων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλά-
δος καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἃς ὁ συγγραφεὺς ἐπεσκέρθη
αὐτοπροσώπως, ἐγένετο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας.
Οὐχ ἦττον δὲ ἀξία λόγου εἶναι καὶ ἡ ἀκρίβεια μετ'
τῆς διαγράφεως τὰ ὅρια ἐκάστης ἱστορικῆς περιόδου,
καὶ ἡ ζωηρότης τῆς διηγήσεως, καὶ ἡ πολυμάθεια
ἣτις πολλαχοῦ τοῦ συγγράμματος ἀναπτύσσεται.

Οἱ ἀσχολούμενοι σήμερον εἰς τὴν μελέτην τῆς
μεσαιωνικῆς ἱστορίας, γνωρίζουσι πόσον αἱ πολυπλα-
νεῖς σκανδιναυικαὶ φυλαὶ ἐπενήργησαν ἐπὶ τὴν ἀνα-
καίνισιν τοῦ κόσμου μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
κράτους. Ὁ Κ. Κέππεν ἐνδιέτριψε μᾶλλον παντὸς
ἄλλου εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας, καὶ καθὼ
Σκανδιναυὸς κτύπησε νὰ ἐπιφέρῃ νέας μαρτυρίας,
καὶ νέον φῶς νὰ ἐπιχύσῃ εἰς αὐτό.